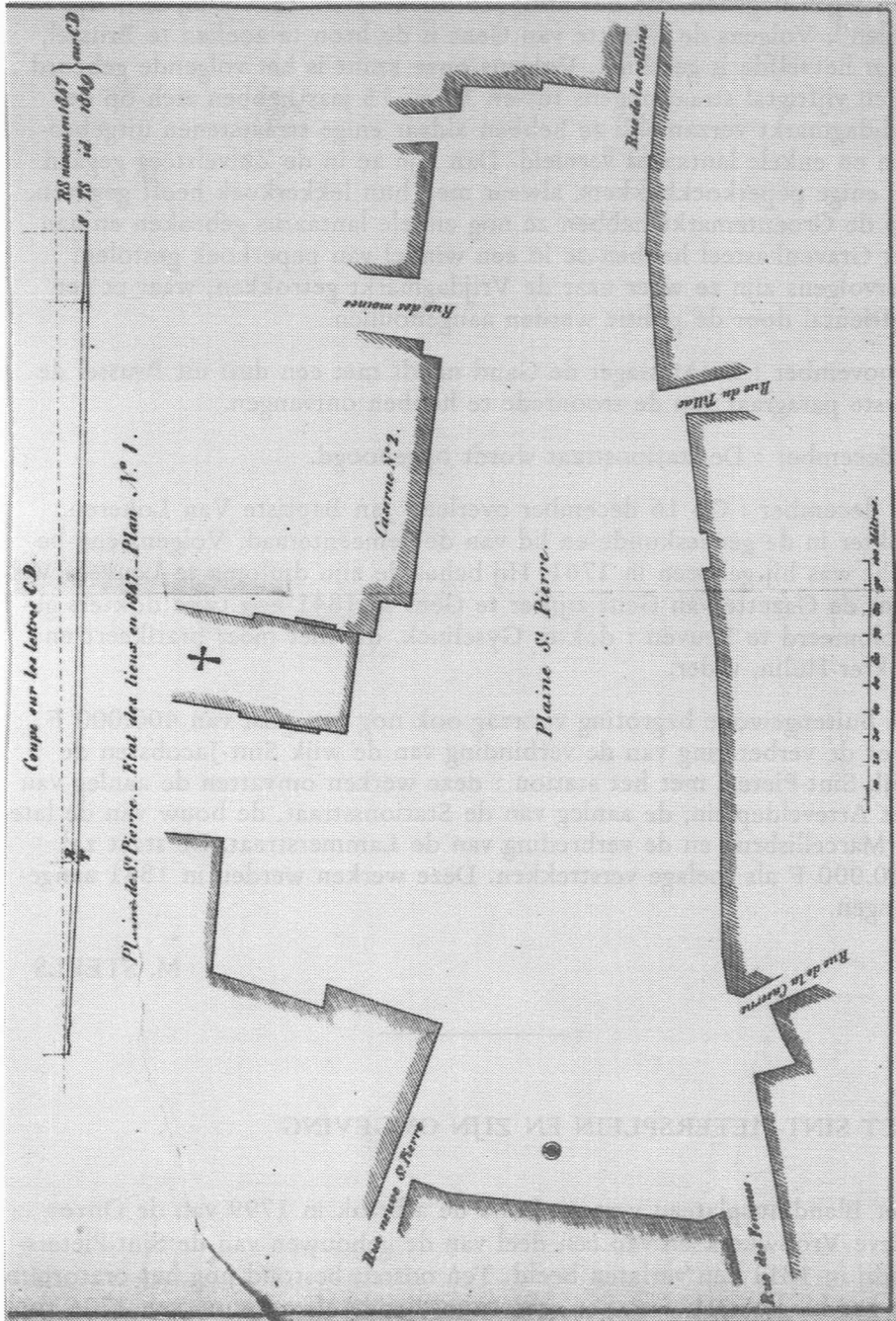

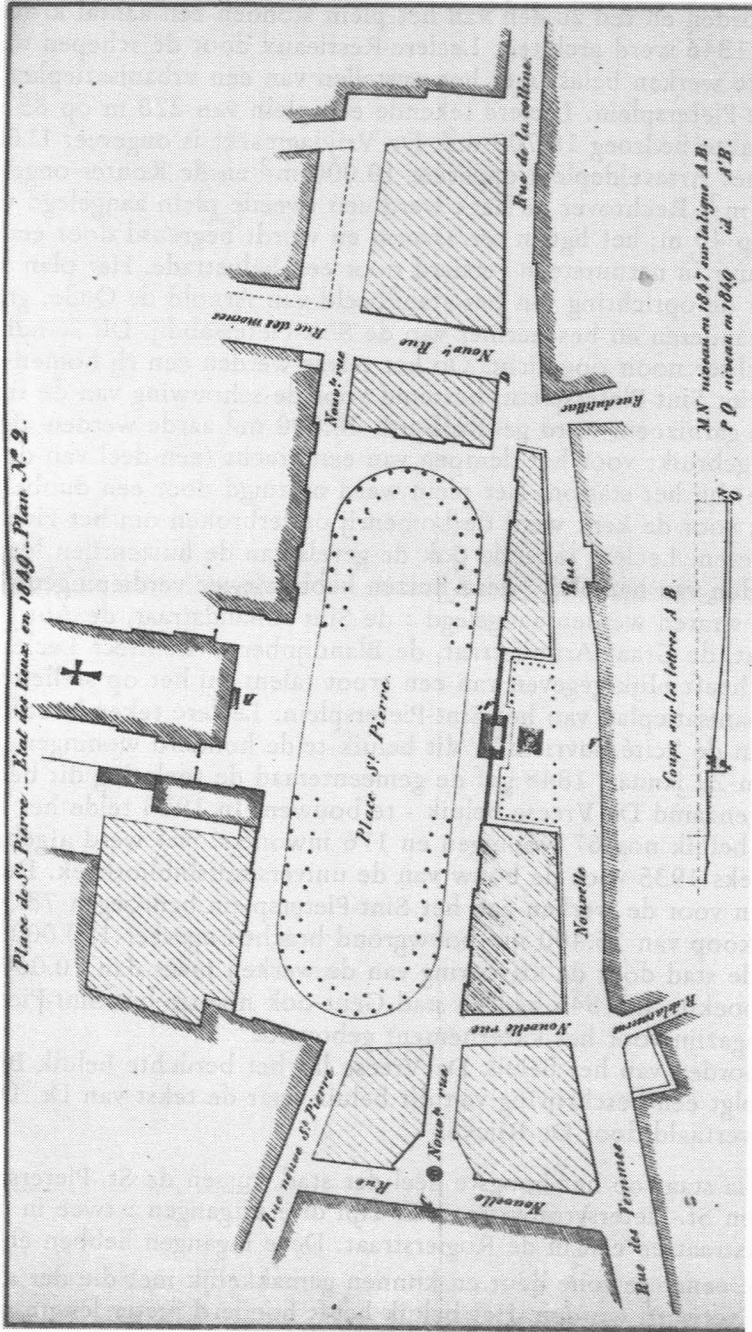
HET SINT-PIETERSPLEIN EN ZIJN OMGEVING

Het Blandinusplateau vertoonde na de afbraak in 1799 van de Onze Lieve Vrouwkerk en van een deel van de gebouwen van de Sint-Pietersabdij in 1811 een verlaten beeld. Ten oosten bestond nog het oratorium en het kloostergebouw; het oratorium diende als museum van 1796 tot 1809 en werd terug in gebruik genomen als succursaal van de Sint-Baafskerk. De Sint-Pieterskerk verving de afgebroken parochiekerk. Het

kloostergebouw werd gebruikt als infanterie-kazerne. Het uitgestrekte plein voor de kerk was ongeveer 425 m lang en 90 m tot 200 m breed. Ten noorden en ten zuiden van het plein stonden een aantal krotwoningen. In 1846 werd architect Leclerc-Restieaux door de schepenen van openbare werken belast met het opstellen van een urbanisatieplan voor het Sint-Pietersplein. Leclerc tekende een plein van 220 m op 85 m; de oppervlakte bedroeg 18.700 m². De Vrijdagmarkt is ongeveer 11.000 m² groot, het Arteveldeplein ongeveer 10.000 m² en de Kouter ongeveer 12.000 m². Rechtover de kerk werd een tweede plein aangelegd van 70 m op 40 m; het ligt in terrasvorm en wordt begrensd door een steunmuur in natuursteen versierd door een balustrade. Het plan voorzag hier de oprichting van het standbeeld van Arnold de Oude, graaf van Vlaanderen en beschermer van de Sint-Pietersabdij. Dit standbeeld werd echter nooit opgericht. Op het terras werden een rij bomen geplant. Het Sint-Pietersplein, bestemd voor de schouwing van de troepen van het garnizoen, werd genivelleerd; 20.000 m³ aarde werden afgegraven en gebruikt voor het dempen van een gracht (een deel van de oude Schelde) bij het station. Het plein werd omringd door een dubbele rij bomen; voor de kerk werd de bomenrij onderbroken om het zicht niet te hinderen. Leclerc tekende ook de gevels van de huizenrijen langs de vier zijden van het plein; deze huizen hebben twee verdiepingen. Enkele nieuwe straten werden aangelegd: de Sint-Amandstraat, de Abt Flobertusstraat, de Graaf Arnulfstraat, de Blandijnberg. Architect Leclerc-Restieaux heeft blijk gegeven van een groot talent bij het opstellen van het urbanisatieplan van het Sint-Pietersplein. Leclerc tekende ook het plan van de "cité ouvrière": dit beluik telde honderd woningen. In zitting van 29 januari 1848 gaf de gemeenteraad de toelating dit beluik - ook genaamd De Vreese beluik - te bouwen. In 1903 telde het De Vreese-beluik nog 67 woningen en 176 inwoners. Het werd afgebroken omstreeks 1935 voor de bouw van de universiteitsbibliotheek. De totale uitgaven voor de werken aan het Sint-Pietersplein bedroegen 78.301 F. De verkoop van 15.400 m² bouwgrond bracht ongeveer 150.000 F op, zodat de stad door de uitvoering van de werken meer dan 70.000 F winst boekte. In 1846 had de stad Gent ook nog op het Sint-Pietersplein een magazijn voor het kazernement gebouwd. Ten noorden van het beluik De Vreese lag het beruchte beluik Batavia. Hier volgt een beschrijving van dit beluik naar de tekst van Dr. Dumoulin en vertaald door De Rijcke.

"Batavia staat op het hoogste deel der stad, tussen de St.-Pietersnieuwstraat en St.-Pietersvrouwstraat. Er zijn drie uitgangen: twee in de St.-Hubertstraat en een in de Rogierstraat. Deze ingangen hebben enkel de breedte eener gewone deur en kunnen gemakkelijk met die der andere huizen verward worden. Het beluik heeft honderd meter lengte op een gemiddelde breedte van dertig meter, en bevat vier straten, waarvan drie gelijklopend en een dwarsstraat. De kleine huisjes, die langs die straten

staan, zijn geschikt op zulke wijze, dat deze, die recht over elkaar staan in een straat, rug aan rug gebouwd zijn met de huizekens der andere straat. De straten hebben een breedte van 2.70 m. en dienen terzelter tijd als koer; een greppel loopt in 't midden en koorden zijn van de ene gevel naar de andere gespannen om 't linnen te drogen. Men telt er zes gemakken en twee pompen voor 't gebruik van de ganse bevolking. Indien wij van de 3.000 meter oppervlakte, 1.000 meter aftrekken voor de straten en de gronden, ingenomen door aanpalende huizen die niet tot het beluik behoren, alsook voor de dikte der metselwerken, dan blijft er voor de 117 woonsten slechts een oppervlakte van 17 meter. Voor 't algemeen bestaan die woonsten enkel uit een gelijkvloers, dat tot keuken en slaapkamer dient. In deze, die er nog een "boven" bij hebben, is het een soort van ladder, die de keuken met de slaapkamer in gemeenschap stelt.

En, aannemende dat ieder gezin gemiddeld uit vijf personen bestaat, bekomen wij een totale bevolking van 585 bewoners en voor elke bewoner een oppervlakte van 3.4 vierkante meter.

Om tot de bepaling te komen der hoeveelheid lucht, die er voor elke bewoner beschikbaar is, hebben wij de afmeting genomen der kamers van een zeker getal huizen. Alle hebben gelijkvloers 2.4 m. hoogte, op 4.20 m. breedte en 4.10 m. lengte, wat voor de oppervlakte 17.20 m. geeft en voor de inhoud 41 kubieke meter, of 8 kubieke meter per persoon.

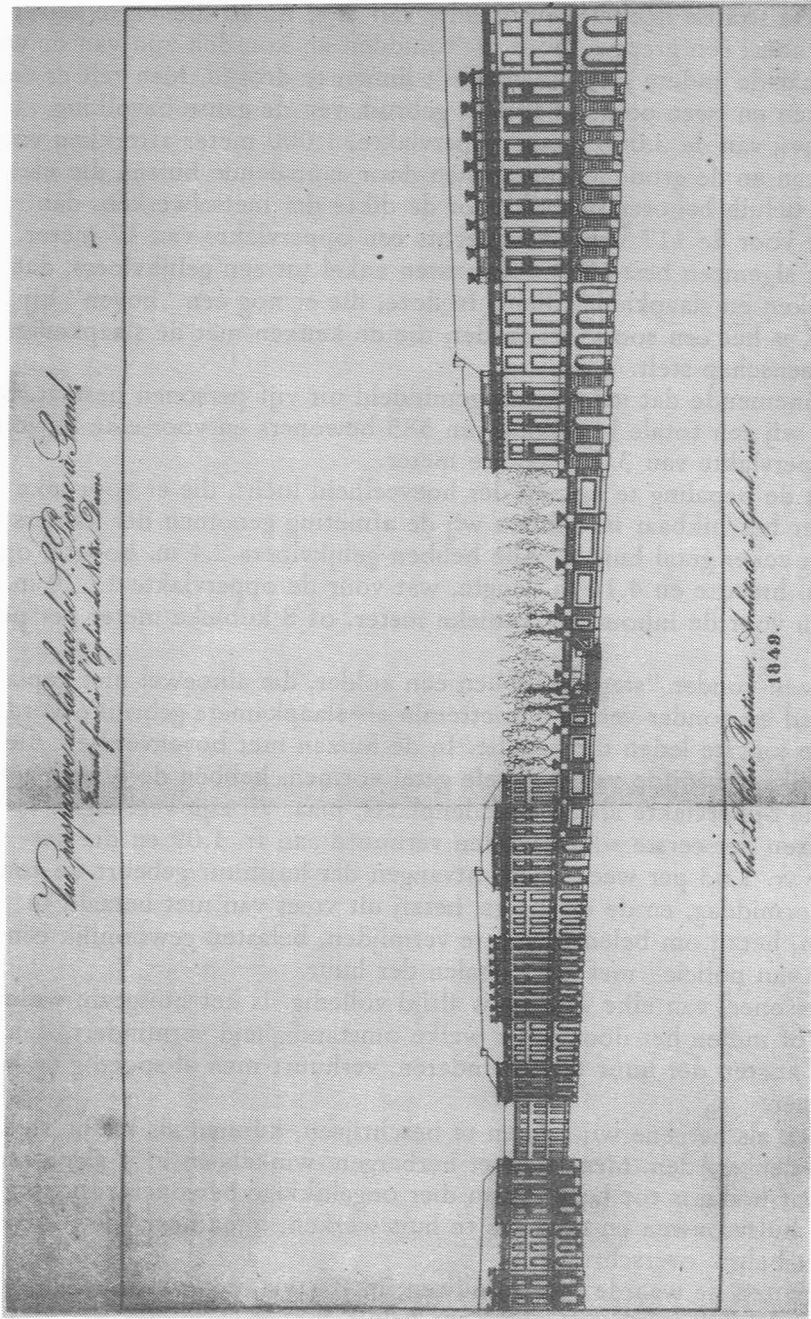
De huizen zonder "stagie" hebben een zolder, die alhoewel niet geplafonneerd en zonder vensters, niettemin als slaapkamers gebruikt wordt voor de jongste leden der familie. In de huizen met bovenverdiep, die nauwelijks het vijfde van 't gehele getal vormen, hebben de bovenkamers dezelfde oppervlakte als de benedenplaats, maar zij zijn veel lager.

De huizen der eerste soort worden verhuurd aan fr. 1,09 en die der tweede fr. 1,63 per week. Het ontvangen der huishuur gebeurt de zondag voormiddag, en de eigenaars, hetzij uit vrees van niet betaald te worden, hetzij om beledigingen te vermijden, belasten gewoonlijk een "agent van politie" met het ophalen der huur.

Het personeel van elke woning is altijd volledig. Is het huisgezin weinig talrijk of indien het door gelijk welke omstandigheid vermindert, dan, om de kosten der huur te verminderen, verhuurt men al spoedig de bovenkamer.

Beluiken als hetgene wij komen te beschrijven, kunnen als kleine steedjes aanzien worden. Men vindt er herbergen, winkels en in 't algemeen alles wat nodig is tot het bestaan dier ongelukkige bewoners; zodanig dat de huisvrouwen en deze die te huis werken, bijna nooit de grenzen van het beluik overschrijden.

Wij schatten de waarde der gebouwen, in Batavia, de grond medebegrepen, op 40,000 franken. Geheel het beluik brengt jaarlijks 7.280 franken op, waarvan 280 frank moet afgetrokken worden voor kosten van onderhoud en herstelling. Het zuiver inkomen belooft dus tot 17 of 18

percent.

De ongelukkige huurders weten dat zij uitgebuit worden, want zij laten nooit na, wanneer een vreemdeling hen komt bezoeken, hunne vrekkeige eigenaars te vervloeken.”

We willen er aan herinneren, dat deze tekst gepubliceerd werd in 1879, maar vermoedelijk reeds omstreeks 1870 werd geschreven.

In 1881 besloot de gemeenteraad de wijk Batavia te slopen. Reeds in 1881 werden een groot aantal woningen tussen de Laurierstraat, Rogier-, en St.-Hubertusstraat aangekocht : in totaal voor meer dan 500.000 F. In 1882 werden nog enkele huizen aangekocht en werden 463 woonhuizen gesloopt. In de aanbesteding van de afbraak werd bepaald, dat de voorwerpen met een oudheidkundig belang eigendom bleven van de stad : zo werden honderden gekleurde muurtegels verzameld, die in panelen werden gerangschikt en aan het museum voor oudheidkunde werden geschonken. Ook fraai ijzerwerk, zoals deurkloppers, sloten, hengels werden aan het museum toevertrouwd. Daarna werd het terrein genivelleerd : 30.000 m³ grond werden afgegraven en gebruikt om lagere delen van de stad op te hogen. Een 18 m brede straat, de Jozef Plateaustraat werd aangelegd, die de St.-Pietersnieuwstraat verbindt met de Kortrijkse straat en de Nederkouter.

Op 16 april 1883 werd de eerste steen gelegd voor het instituut van de wetenschappen. Op de plechtigheid waren aanwezig de minister van onderwijs Van Humbeek, de minister van openbare Werken Rolin-Jacquemyns, de rector A. Callier, alsook A. Wagener, bestuurder-inspecteur van de universiteit, H. Lippens, burgemeester, Dauge en Voituron, schepenen en Verhaeghe-de Nayer, gouverneur. Het procesverbaal van de plechtigheid werd getekend door Heins en gelegd in een opening onder de eerste steen, die het opschrift droeg “Institut des Sciences”. Het plan van dit indrukwekkend gebouw werd getekend door architect A. Pauli. Het gebouw heeft een oppervlakte van 14.000 m², de voorgevel is 138,50 m lang en is versierd met enkele beelden, de achtergevel heeft een lengte van 157,50 m, de zijgevels zijn 93,75 m en 103,50 m lang. Het gebouw werd in gebruik genomen in 1890.

De urbanisatie van de wijk van Sint-Pieters ruim genomen was reeds vroeger begonnen. De Bagattenstraat was slechts vijf meter breed. Een bericht uit de Gazette van Gent van 25 november 1836 kan ons wel een zeker beeld geven : “Verleden zaterdagavond hebben er in en omstreeks de Bagattenstraat alhier gevechten plaats gehad tussen militairen, die er in slechte huizen verkeren en de sabel getrokken en buitensporigheden begaan hebben. Ten gevolge van deze rustverstoring zijn er wederom plantons geplaatst om de militairen de toegang tot de Bagattenstraat, het St.-Gillisstraatje, het Rosendaalken en verder naar de Cabane of Elisabethstraatje andermaal te beletten”.

In verband met de straatbenamingen willen we even verwijzen naar een reeks artikels over de straatnamen, die in de Gazette van Gent versche-

nen in 1836. "Een straatje thans zonder einde, hetwelk van het St.-Gillisstraatje naar de Bagattenstraat leidde en hetwelk in de benaming van 1812 werd vergeten, heeft echter een oude naam : het Sint-Elisbathstraatje. Het volk noemt het sedert enige jaren de Kabaene, even gelijk de twee nieuwe straten zonder einde op de Kleiberg gelegen Batavia, een poortje in de Hebberechtstraat (tweede deel Kortrijksestraat) het Luizengevecht, een poortje in de Tijkstraat (eerste deel Kortrijksestraat) het Vlooiengevecht, een poortje in de Bagattenstraat het Begijnhoveken en een poortje op het Nieuwland d'Helle genaamd heeft." Reeds door het besluit van de gemeenteraad van 23 februari 1861 werd besloten een deel van de Bagattenstraat te verbreden. Door het besluit van 22 mei 1869 werd het tweede deel van de Bagattenstraat verbreed. Door een volgend besluit van 19 december 1870 werden de Willem Tellstraat en de Guinardstraat aangelegd. In 1872 werd een stuk grond van 1.300 m² verkocht aan de staat aan 45 F per m² : bestemd voor het bestuur van de belastingen.

Na de sloping van de wijk Batavia kwam de wijk Kattenberg aan de beurt. Het urbanisatieplan werd opgemaakt door de stadsingenieur E. Braun, de toekomstige burgemeester en goedgekeurd in de gemeenteraad op 22 januari 1883. In het rapport lezen we : "Ce quartier du Kattenberg, situé entre les deux quartiers mentionnés ci-dessus (Batavia en citadel) se trouve encore aujourd'hui dans un tel état d'abandon et de malpropreté, qu'on a peine à se figurer, quand on s'y trouve, qu'il fait partie de l'agglomération de notre ville." Door een K.B. van 28.8.1881 werd het onderhoud van de Kattenberg overgedragen van het departement van oorlog aan de stad Gent. Op de Kattenberg stonden het huis van de wapenmaker, dat in 1882 werd afgebroken, en een gebouw, dat genaamd werd "le bloc des mariés". Bij deze urbanisatie werden het Van Duyseplein en de Van Hulthemstraat aangelegd.

In 1897 begon men met de aanleg van de Kunstlaan : daartoe werden een reeks ellendige en ongezonde woningen tussen de St.-Amandstraat, de Heuvelstraat (Overpoortstraat) en de Lange Kazernestraat afgebroken. In 1900 werd begonnen met de bouw van de nieuwe infanterie-kazerne - de Leopoldkazerne.

Zo kreeg de wijk St.-Pieters in de loop van een goede vijftig jaar een gans ander uitzicht. St.-Pietersplein en omgeving was lang de wijk van de soldaten, gezien de beide kazernen samen er ongeveer 2.000 telden. Na 1945 is de wijk veel veranderd : de soldaten zijn verdwenen op een kleine eenheid na, die nog ondergebracht is in de Leopoldkazerne. Door de uitbreiding van de universiteit werden nieuwe gebouwen opgericht en tientallen huizen voor allerlei diensten aangekocht, waardoor de St.-Pietersnieuwstraat en omgeving een "studentenwijk" is geworden.

M. STEELS

BRONNEN

1. Verslagen van de gemeenteraad.
2. Jaarverslagen van de stad Gent.
3. E. De Busschere : Nouvelle Place de Saint Pierre à Gand. (Gent 1849)
4. Dr. N. Dumoulin : Enquête sur les conditions hygiéniques de la ville à l'occasion de l'épidémie de choléra de 1866. (Gent 1879)
5. De Rijcke, Van Renterghem en De Buck : De beluiken binnen de stad Gent. (Gent 1904)
6. Recueil des alignements et rues nouvelles.
7. V. Fris : De Historische Persoonsnamen der Straten van Gent.

GUINARD : Jan Baptist Guinard werd geboren te Gent omstreeks 1800. Hij overleed in 1869 te Sint-Niklaas en schonk bij testament zijn gans fortuin aan de stad Gent; met het legaat werd een prijs van 10.000 F ingesteld, die om de vijf jaar verleend werd aan het beste werk voor het verbeteren van de stoffelijke en verstandelijke toestand van de arbeidersklas.

PLATEAU : Jozef Plateau werd geboren te Brussel in 1801; hij studeerde te Luik en werd in 1835 hoogleraar in de natuur- en sterrenkunde aan de Gentse universiteit. Bekend is vooral de "proef van Plateau" om de theorie van Kant en Laplace in verband met het ontstaan der aarde te verduidelijken. Tengevolge van proefnemingen op het licht werd Plateau totaal blind omstreeks 1840. Toch zette hij zijn wetenschappelijk onderzoek verder. Hij overleed in 1883.

Gezusters Lovelingstraat : De gemeenteraad besliste op 31.12.1923, dat een deel van de Willem Tellstraat gelegen tussen de Jozef Plateaustraat en de Sint-Pietersvrouwstraat de benaming Gezusters Lovelingstraat zal dragen. Virginie Loveling overleed te Gent op 1 december 1923.

Batavia : Ziehier hoe de wijk Batavia in de gids "Gand. Guide historique et topographique de la ville" uitgegeven in 1883 en vermoedelijk geschreven door Willem Rogghé (Voorwoord getekend met de letters W.R.) wordt beschreven : "En cet endroit se trouvait encore en 1881 un des quartiers les plus sordides et malsains de la ville, appelé Batavia; il se composait d'un réseau de ruelles et d'enclos sans air ni lumière, où de milliers d'ouvriers croupissaient dans des habitations hideuses". Uit deze gids vernemen we nog, dat het bouwen van het Instituut van de Wetenschappen 355.000 F kostte. De school op het Kramersplein werd gebouwd in 1861 naar het plan van bouwmeester A. Pauli.